

Kronika

MONSTRUM SCIENTIARUM

Književnost

Tisti, ki jih kaj bolj zanimajo zgodovina, kultura in jezik, navadno berejo o Kopitarjevih polemikah s Prešernovim in Čopovim krogom, vedo, da je pripadal starejši generaciji slovenskih romantikov ali pa, da ni razumel — pesnika Prešerna. Vedo tudi za njegovo dolgoletno cenzorsko delo in pa, da je napisal prvo znanstveno slovensko slovnico. Tujec Jakob Grimm ga je imenoval »monstrum scientiarum«, s čimer je hotel označiti takó Kopitarjevo osebnost kot tudi njegovo delo. Kdo je pravzaprav Jernej Kopitar, kaj pomeni za slovensko in slovansko kulturo? Še danes, ko je od njegovega rojstva preteklo že dvesto let, namreč velja trditev njegovega biografa J. Marna iz leta 1880, po kateri je Kopitar »zelo sloveč med znanstveniki po vsem svetu, doma pa ga še zmeraj preslabo poznamo«.

Knjiga Jožeta Pogačnika Jernej Kopitar (1977), ki je izšla pri Partizanski knjigi v Ljubljani v zbirki Znameniti Slovenci — ureja jo Josip Vidmar — si prizadeva, da odpravi takšen položaj; prizadeva si, da bi postal v svetu »zelo sloveči« Kopitar Slovincem vendarle bolj znan. Ob tem, da spoštuje vsa dosedanja raziskovanja, pa obravnava Pogačnik problem Kopitarja z novega zornega kota in tako natančneje odkriva njegov človeški lik ter pravičnejše presoja njegovo delo.

Jernej Kopitar (1780—1840) je otrok svojega časa, njegova znanstvena misel pa je bila, kot že v uvodu ugotavlja Jože Pogačnik, zgodovinski pojav, kar pomeni, da je »imela empirično osnovo, genetični tok in logično

evidentnost«. Njegova znanstvena misel je zrasla iz tistih premis, na katerih so ustvarjali svoja dela evropski razumniki po francoski revoluciji, to pa je že tudi vzrok notranjih protislovij. Osnove za svoje znanstveno raziskovanje je črpal v glavnem iz svojega osemletnega sodelovanja pri Zoisovem krožku in njegovem prerodnem delovanju. Iz Kopitarjevih spisov je razvidno, da so poleg Zoisla vplivali na njegov znanstveni razvoj tudi »občudovanja vredni Nemec« A. L. Schläzer in »gospod« Dobrovský, s tem je pravzaprav tudi utemeljil etimologijo kot znanost v slavistiki. Vuka Stefanovića Karadžića pa Kopitar imenuje svojega »ljubljenca«. Kopitarjevo delo so spremljali nemiri, kar je opaziti v hotênih pretiravanjih, polemičnih napadih in nepričakovanih reakcijah. Če naj posežemo v bistvo njegovega dela, bi se morali izogniti tej zunanji zagnanosti, ki je v dosedanjih razpravah o Kopitarju prevečkrat prevladovala, in jo imeti za rezultat individualnega in družbenega stanja. Samó takó bomo lahko odkrili, kaj je povedal pretirano glasno zaradi obrambe, kaj potihlo zaradi taktike in kaj je — trajno Kopitarjevo delo. Odkrivanje tega je nujno potrebno za razumevanje Kopitarjevih idejnih in kulturnopolitičnih izhodišč, ki jih brez poznavanja vsega tega ne bi mogli ovrednotiti historično pravilno in s potrebno distanco. Geneze in izoblikovanosti Kopitarjeve znanstvene misli ni mogoče razjasniti, če ju ne gledamo razvojno in v dialektičnem medsebojnem odnosu; samo ti dve poti odkrivata korene, potek in pomen vsega njegovega delovanja. Zgodovina slovenske književnosti in kulture premore o Kopitarjevem življenju in delu mnogo v glavnem pozitivistično zbranih podatkov, ohranjenih je precej njegovega

(Jože Pogačnik: »Jernej Kopitar«, Partizanska knjiga, Ljubljana, 1977.)

vih zapisov in tudi biografskih podatkov.

Zbirka »Znameniti Slovenci« je namenjena širokemu krogu bralcev. Zato bi morala biti popularno pisana, kar bi lahko pomenilo, da bi ne smela biti obremenjena s preobširnim znanstvenim aparatom. Velikane slovenske kulturne zgodovine je potrebno približati vsem bralcem, ki jih zanima slovenska preteklost. Zato morajo avtorji, ki pišejo knjige za to zbirko, posegati po spominih sodobnikov, po zapisih avtorjev samih in po njihovi korespondenci, da bi celoviteje predstavili posamezne osebnosti.

V glavnem smo torej spoznali problematičnost pristopa h Kopitarju in njegovemu času, kar vse bi dovolj popolno lahko predstavili le v monografiji. Dotaknili smo se tudi zahtev zbirke Znameniti Slovenci in preostane nam še odgovor na vprašanje, kako je izkušeni zgodovinar slovenske književnosti, Jože Pogačnik, izpolnil obe zahtevi.

Predvsem je potrebno povedati, da knjiga Jernej Kopitar ni popularna in je prav s tem že vsestransko opravila svojo nalogo. Pisana je tako, kot današnjemu bralcu najbolj ustreza; ustreza torej tudi bralcem, ki jim je namenjena knjiga iz omenjene zbirke. Gre za *problemsko obdelavo gradiva*. Šli bi predaleč, če bi začeli razpravljati o tem, kakšno je popularno, poljudno-znanstveno in kakšno znanstveno delo in na tem mestu tudi ne bi obravnavali vprašanja, če se s tako imenovanim popularnim načinom pisanja lahko strinjamo. Zelo prepričljivo pa je mnenje Antuna Barca, da tisti, ki ne obvlada brezhibno snovi (in znanstvene metodologije), ne more zadovoljiti zahtevam tkim. popularnega pisanja. Težko bi našli razlog za postavljanje enega načina pisanja zoper drugega, še zlasti tedaj, kadar gre za takšne osebnosti, kakršna je bil Jernej Kopitar. Ali bi o njih sploh lahko pisali samo poljudno? Pogačnik o Kopitarju preprosto ni mogel pisati brez znanstvenega apa-

rata, ne da bi bil upošteval vire, ne da bi bil navajal avtorje pomembnejših misli o Kopitarju, ne da bi bil upošteval vse tisto, kar je nujno potrebno za znanstveno delo. Toda pripomniti velja, da tisto, kar imenujemo »znanstveni aparat«, v Pogačnikovem pisanju ni balast. Način, po katerem je pisana knjiga »Jernej Kopitar«, je eden od možnih za obravnavanje »problema Kopitar«; s takim pisanjem je mogoče ostati pri dejstvih in se precej izogibati domnevam, prednost pa dajati ugotovitvam in sklepom.

Pogačnikova knjiga vsebuje šest poglavij, v njih je prikazano Kopitarjevo življenje in delo. Avtor se ni predolgo mudil pri »enodnevnica«, ampak se je ustavljal pri tistem, »po čemer je bil Kopitar v bistvu svojega časa, izpovedoval njegovo resnico in oblikoval njegovo prihodnost«. To je predmet raziskovanja Pogačnikove knjige, to je hkrati tudi njena vsebina.

V prvem poglavju (Osebnost) prikazuje avtor curriculum vitae Jerneja Kopitarja. Po naštevanju običajnih podatkov, torej datumov, rodbinskih vezi, šolanja, bojev pri izbiri poklica in službovanja prehaja k tistemu delu Kopitarjeve osebnosti, ki so ga vse do zdaj zanemarjali, to je k analizi Kopitarjevega notranjega profila, njegovega odnosa do sebe, do znanosti in do okolja, ter raziskuje korene njegove brezmejne delavnosti in nerazložljive težnje, da bi še druge navdušil za problematiko slavistike. Pri tem se seveda ni mogel izogniti Kopitarjevi značajski potezi, da se je le-ta zelo rad postavljajl v senco nekaterih velikih imen, spet drugič pa je imena istih ljudi uporabljal za potrditev svojih teorij.

Zdaj se je skrival za avtoriteto znamenitih ljudi svoje dobe zdaj je v njih senci želel postaviti sebe v ospredje (Zois, Dobrovský). Kot da bi bil Kopitar iskal »zaščitnika in varuha«. Tu odkriva Pogačnik korene težnje, da bi njegova dela ostala anonimna. Njegova Slovnica npr. na naslovni strani ne nosi

imena avtorja, zaradi česar so jo Francozi pripisovali Zoisu; svoja dela je vedno podpisoval z začetnicami, včasih pa so bila celo brez teh. (Znano je, kakšne komične situacije so nastajale zaradi te Kopitarjeve navade.) Po ustaljenem mnenju je zasluga Jerneja Kopitarja za populariziranje tradicionalnega pesništva hrvaškega in srbskega jezikoslovnega izraza v tem, da je Vuku Stefanoviću Karadžiću »svetoval, ga podpiral in bil njegov učitelj«. Pogačnik pa Kopitarjevo vlogo pri odkrivanju in propagiranju Vuka ter ljudske književnosti v hrvaškem in srbskem jeziku razlaga tudi psihološko. »To »skrivanje« je imelo svojo psihološko podlago v pasivnem ekshibicionizmu« (str. 45).

Kopitar je hrvaške in srbske pesmi prevajal v nemščino. Ko je te svoje prevode poslal Goetheju, se je podpisal samo s »Kop.«. Kdo je v resnici prevajalec, sploh niso vedeli. Ko je Kopitar pisal navdušeno oceno z naslovom *Serbische Volkslieder*, je nesebično priznal največ zaslug za popularizacijo teh pesmi ravno Goetheju. Za Kopitarja je bilo najbolj pomembno, da Evropa zve za južnoslovansko ljudsko pesništvo, pri tem pa mu je odlično pomagala Goethejeva avtoriteta. Kopitarjeva lastnost »skrivanja« je posebej opazna (še zlasti v primeru V. S. Karadžića) v njegovem mentorско-pedagoškem delu. Kopitar je nesebično razlagal in razdajal svoje izkušnje ter odkritja drugim, zato bi njegovo celotno delo najbolje presojali skozi dolge ure strokovnih pogovorov in dajanja nasvetov. Ti so rodili sadove pri delu drugih, sam pa je pri tem ostal skorajda anonimen. Pogačniku je Kopitarjeva »osebnost« pravzaprav podlaga za razlago njegove »dejavnosti«, ki jo obravnava v drugem poglavju svoje knjige. V tem poglavju (Dejavnost) najprej ugotavlja, da gre za dva izvora Kopitarjeve duhovne dejavnosti. »Prvi izvir je bil v premikih, ki jih je raziskovalna misel doživljala

v drugi polovici XVIII. in v prvih desetletjih XIX. stoletja; na tem področju je nastajala tako imenovana moderna znanost. Drugi izvir je bil v svetovno-nazorski liniji, ki je — po različnih omahovanjih — povezala razsvetlensko misel XVIII. z liberalizmom XIX. stoletja.« (str. 51) Potem govori o avtorjih, ki so najbolj vplivali na Kopitarja (Schlösser, Dobrovský, Popović, L. A. Muratori, B. Bolzano...). Kopitarjeva dejavnost je bila nadvse obsežna: zanimal se je za dramatiko in segal do jezikoslovja, kjer ga je najbolj zanimala etimologija. Kot slovnica se je Kopitar odločil za »resnično govorjeni jezik ljudstva. Prav gotovo ga je ta interes pripravil do tega, da se je ukvarjal z dialektologijo. Tu ga je posebno pritegovala hrvaška kajkavščina, pri študiju te pa mu je bil v pomoč J. Kristijanović. Na področju jezika pa je prav gotovo najpomembnejše sodelovanje z Vukom Stefanovićem Karadžićem, čigar reforma jezika izhaja iz Kopitarjeve šole. Kopitarjeva ideja o ljudskem jeziku je tesno povezana z njegovim preučevanjem ljudske tvornosti. Znano je, da je iskal sodelavcev in pomočnikov tudi pri Hrvatih (Maksimilijan Vrhovac) in Srbih (Lukijan Mušicki), vendar odgovora ni dobil. Z delom frančiškana Kačića Miošića ni bil zadovoljen; zdelo se mu je premalo kritično, kajti Kopitar si je želel takšne poezije, kakršna je izhajala »iz ust naroda«. Zdi se, da je Vukova »Mala prstonarodna slavenoserpska pesmarica« (1814) uresničila Kopitarjevo zamisel o jeziku in ljudski pesmi in iz tega stališča je treba obravnavati Kopitarjevo trditev: »Takšnih pesmi nima noben narod, niti jih je imel, niti jih ima zdaj.«

Naslednje Kopitarjevo delovno področje je bila znanstvena kritika, zgodovina Slovanov ter izdajanje literarno-kritičnih del. Pri tem, kot pravi Pogačnik, pa je treba povedati kaj več zlasti o Kopitarjevem cenzorskem delu, ki ga je opravljal od leta 1810 pa vse do

smrti, in sicer za južnoslovanski, novogrški in romunski tisk. Temu je treba posvetiti več pozornosti zlasti zato, ker so dosedanja mnenja o Kopitarjevem cenzorstvu sporna. Za razumevanje tega problema avtor priporoča objavo cenzorskih tekstov, ki jih je Kopitar pisal takšnim osebnostim, kakršna je bil npr. Metternich ali Sedlnitzki. Izdaja teh besedil bi gotovo razkrila Kopitarjeve idejno-estetske, kulturnopolitične, predvsem pa taktične postopke, s katerimi se mu je vedno posrečilo tisto, kar je hotel doseči. Velika škoda je, da v seriji Znameniti Slovenci izdaja takšnih besedil ni bila predvidena, zato Pogačnik v svojo knjigo pač ni mogel uvrstiti niti Kopitarjeve cenzorske korespondence niti drugih del. Očitno pa je, da bi jih bilo potrebno objaviti, kar dokazuje že sama Pogačnikova knjiga. Zdi se, da je Pogačnik pravzaprav tudi najbolj poklican za to, da tej potrebi zadosti. Ne bilo bi dobro, če bi na to predolgo čakali! Ko Pogačnik razlaga Kopitarja — cenzorja, odkriva tisto, kaj je najvažnejše: da je bil namreč Kopitar pri tem delu tako taktičen, da ni niti eno pomembnejše delo tistega časa ostalo v rokopisu. Ta ugotovitev je hkrati ponovni dokaz Pogačnikove sposobnosti dajanja izjav (ali vsaj mnenj) nasproti tistemu, kaj se pogosto izgublja v hkratnih »zapletenostih«. Avtor je namreč tisto Kopitarjevo lastnost, ki je vedno izzivala nasprotovanja, razložil kot skrb in daljnovidnost pri taktiziranju z močnimi v korist kulturnih dobrin.

Naslednja tri poglavja (Kultura, Jezik, Zgodovina) se nanašajo na tisto, kar je sodilo v Kopitarjevo »dejavnost«. Kopitarjev miselni sistem obsegajo trije problemski sklopi: kultura, jezik in zgodovina. Vsakemu od teh sklopov posveča Pogačnik posebno poglavje. Obravnavana poglavja sestavljajo osrednji del knjige, zato v njih avtor uporablja največ zgodovinskega in kulturnozgodovinskega gradiva. Pogačnik pa to gradivo interpretira popol-

noma novo, in to je hkrati največja vrednost te knjige.

V poglavju Kultura so predstavljene premise, ki v Kopitarjevem duhovnem obzorju določajo pojem in meje kulture (etniški idiom, začetna stopnja in omejenost razvoja). Tu so razložene tudi ideje o kulturnozgodovinskem razvoju Južnih Slovanov, ki so za razkrivanje Kopitarjevega duhovnega profila izredno pomembne. Za Dobrovskega so bili na Balkanu samo Iliri in Srbi. Kopitar to mnenje pozna in ga sprejema, toda s študijem jezikovnega položaja ga je prisiljen korigirati in dopolniti. Od tod tudi Kopitarjeva teza o karantanizmu in o panonski teoriji, o čemer je več besed v poglavju Zgodovina. Pogačnik govori v tem poglavju o problemu Kopitarjevega avstroslovizma in ga zelo originalno razlaga, češ da je bil »izraz Kopitarjevega slovanskega domoljubja in iskrene avstrijske državljanske zavesti, samo v službi slovenske etnične skupine, ki ji je rodovno pripadal, pa sta bili karantanska in panonska teza. S karantanizmom je njegova zamisel za Slovence dobila pomen zgodovinsko-pravne osmislitve, panonska teorija pa je bila duhovna utemeljitev in kulturno-tradicijska zaveza«. (str. 87)

Ker so bili Južni Slovani po Kopitarjevem mnenju na »ničti stopnji«, je nastal problem kulture pri tisti Južnih Slovanih, ki so tradicijo imeli. Zato v poglavju Kultura tudi v zgodovinskem zapovrstju razlaga kulturni in politični položaj vseh Južnih Slovanov in postopno ter strogo znanstveno osvetljuje Kopitarjevo mnenje o tem. Zapleteni koncept o kulturno-zgodovinskem razvoju Južnih Slovanov interpretira avtor knjige tako, kot ga je postavil Kopitar v skladu s časom, v katerem je živel. V tem kontekstu je potrebna posebna pozornost interpretaciji kulturnih razmer v Srbiji in na Hrvaškem, predvsem pa pomen ilirizma za Kopitarjevo ideologijo in odkrivanje ostrine odnosa dunajskega slavista do iliriz-

ma. »Gaj je s svojo izvedbo ilirizma na Hrvaškem Kopitarjev koncept prizadel v njegovih koreninah, odtod polemična zagnanost in ostrina dunajskega slavista, ki je z njim branil svoj opus proprium.« (str. 110)

Neuspeh Kopitarjevega koncepta tudi pri Slovencih si Pogačnik razlaga z očitnim dejstvom, da ni mogoče pretrgati tradicije, ki tu sega v 16. stoletje, prav tako pa ni mogoče mimo kulturnih tokov tedanje Evrope.

Pojem jezika je imel v Kopitarjevi miselnosti fundamentalen pomen, zato mu Pogačnik posveča posebno poglavje. Refleksija jezika dobiva s Kopitarjem filozofske razsežnosti, kar je značilno za prvo polovico 19. stoletja. To je bilo razvidno v stališču, da slovensko govoriti in pisati pomeni predvsem — slovensko misliti, slovensko misliti pa je enakovredno pojmu slovensko biti, obstajati.

Kopitar je pisec prve slovenske znanstvene slovnice *Grammatik der slavischen Sprache in Krain, Kärnten und Steyermark* (1808), v katero je bil zapisal načelna izhodišča jezikovne problematike. Za začetek kultiviranja Slovanov bi bilo po njegovem mnenju treba najprej rešiti vprašanje jezika v najširšem pomenu. Pogačnik prenaša težišče tega poglavja v razdelavo miselnih plasti, ki so označevale slovenski prerod od M. Pohlina do Ž. Zoisa. Z opisom položaja, vloge, pomena in problema normiranja slovenskega jezika je podal sliko kulturnih razmer pred Kopitarjem in razmer, v kakršnih je Kopitar začel delovati. Vse, kar se je bilo v prerodnem obdobju začelo, je Kopitar obudil v svojem slavističnem delovanju, kar vse tudi kaže na organsko rast nekaterih procesov, ki so v začetku 19. stoletja dozoreli za dokončno formulacijo. Pogačnik sklepa, »da je Kopitar pravi čas in s pravo besedo naredil sintezo tistega, kar se je bilo pripravljalo celo stoletje.« (str. 154) Pojem jezikovne kultiviranosti je v 19. stoletju označeval vse

tiste sloje, ki so prispevali k oblikovanju določenega duševnega profila. Kopitar je prepričan, »da je govorni izraz rezultat človekove praktične zavesti, ta pa je določena s človekovo družbeno bitjo«, med obema pa obstaja dialektično prežemanje, pravi Pogačnik; to je seveda bistveno pomembno za Kopitarjev jezikovni koncept.

Poglavje *Zgodovina govori o vlogi Jerneja Kopitarja pri nastajanju in oblikovanju tako imenovane karantansko-panonske teorije*. To je problem, s katerim so se ukvarjali že mnogi znanstveniki, zlasti slavisti v drugi polovici 19. stoletja. Znano je, da je to teorijo premagala teorija o južnoslovanskem (makedonsko-bolgarskem) poreklu starocerkenoslovanskega jezika. Pogačnik opozarja, da so o tem problemu največkrat pisali polemično, zato je bila vedno bolj ali manj v središču pozornosti njegova zunanja vsebina, nekaterim bistvenim razsežnostim tega problemskega kompleksa pa ni bila posvečena ustrezna znanstvena pozornost. Problema niso obravnavali v zgodovinskem kontekstu, polemike niso poznale znanstvenih distanc. Novo v Pogačnikovem pristopu h karantansko-panonski teoriji je, da odkriva zgodovinske sloje, ki so bili odločilni za njen nastanek. Za nalogo v tem poglavju si je zadal, da celoten problem prikaže kot zgodovinski pojav, ki ima svoj začetek, genezo in vsebino. Ta dimenzija karantansko-panonske teorije se je preprosto utopila v razgretih polemikah in prav odkritje te dimenzije je dokaz Pogačnikove teznje, da ostane tudi tu vse skozi objektivni. Večina raziskovalcev karantansko-panonske teorije ostaja samo pri tistih spoznanjih, ki jih črpa iz Kopitarjevih knjig *Glagolita Clozianus* (1836) in *Hesychii glossographi discipulus* (1839). Avtor knjige Jernej Kopitar pa po pravici trdi, da je to *p r e m a l o* za celovito obravnavo tega problema v vseh njegovih dimenzijah. Zanj je nastanek karantansko-panonskega koncepta povezan »z nekaterimi

bistvenimi vprašanji tedanje slovenske kulture in avstrijske politične zgodovine, zato bi bilo ta koncept najprej treba osvetliti prav s teh plati«. (str. 174) Samo s takšnim postopkom je v ta nadvse občutljivi problem mogel prinesiti več svetlobe in znanstvene poštenosti ter razkriti slojevitost Kopitarjevih zablod, kolikor mu je to seveda dopuščal obseg poglavja. (Ta problem je vreden posebne študije!)

Po razlagi dveh faz Kopitarjeve teorije, se pravi v začetku samostojnih tez o karantanizmu in panonizmu, razlaga avtor vsako teorijo posebej, kajti teza o karantanizmu je po svojem nastanku izrazito »vprašanje zgodnje slovenske srednjeveške zgodovine, panonska teorija pa je predvsem jezikovno-strukturalni problem, ki je v objektivnih okoliščinah dopolnil zgodovino in zaokrožil dogajanje v sklenjen sistem«. (str. 176)

Pogačnik ni zanemaril niti tistega dela Kopitarjeve trditve, »ki spravlja v začudenje današnjega človeka«, to je izginotja hrvaške narodnosti kot posebne kategorije in povezovanja današnjih Hrvatov — kajkavcev s slovensko narodnostjo. Po Pogačnikovem mnenju Kopitar prav tu najboljše kaže, kako je ločevanje dela resnice od celote lahko največja neresnica. Ko izhaja iz stanja hrvaškega jezika v njegovi dobi, ki ga je dobro poznal,¹ je Kopitar z lingvistično problematiko želel razlagati narodnostno vprašanje. Seveda je za današnjega strokovnjaka zabloda očitna, toda Kopitar ima tu svoj sistem in Pogačnik vztraja, da je treba ta sistem razkriti, kar bo najboljša pot k resnici. Na koncu avtor ugotavlja, da je Kopitarjeva ideja nastala v obdobju romantike in so jo sprejeli tisti, ki so bili

romantično nastrojani. Ko pa je ta zanos splahnel, je prišla na vrsto trezna in kritična analiza. S tem so nastala tudi primerna tla za »zgodovinski mit, na katerem se je utemeljeval slovenski narod« (str. 195) Pogačnikovo stališče do Kopitarjevih postavk je vseboval v trditvi na koncu tega poglavja: »S prenehanjem takšne funkcije je ves kompleks karantansko-panonske teorije spet postal samo problem nekega zgodovinskega dogajanja in samo kot tak tudi predmet znanstvenega preučevanja.« (str. 195)

Zadnje poglavje (Pomen) govori o pomenu Kopitarja za njegov čas in za Slovence, o njegovih interesih, uspehih pa tudi zmotah. Zanimivo je, da Pogačnik začne razlago Kopitarjevega profila z mnenji Matije Čopa, za katerega bi utegnili misliti, da lahko o Kopitarju misli v glavnem negativno. Toda Čop ga je vendarle razumel kot celoto in je slabosti ločil od zaslug, ki jih ima za Slovence in Slovence. Kopitar je za Čopa velikan slavistike, ki je prerasla do diktature in sovražnosti do vsakogar, ki si upa na tem področju presoati po svoje. Takšen je zato, ker »je bil vrsto let edini nadarjeni in upoštevani človek v tej stroki«. Čop je torej spoznal, da je potrebno tudi psihološko analizirati osebnost Jerneja Kopitarja. Ko je obdelal psihološki profil in celotno delo slovenskega znanstvenika in slavista Jerneja Kopitarja, je sklenil svoje delo z besedami, da si je Kopitar sam postavil spomenik, ki stoji še vedno in je celo vse večji po zaslugi raziskovalcev — germanistov, in slavistov. Kopitarjevo delo še vedno ni raziskano v celoti in nudi še veliko možnosti za znanstvena dela. Knjiga »Jernej Kopitar« premore še dodatek s pregledom dosedanjih izdaj Kopitarjevih del, izbor iz dela in literature in kronologijo Kopitarjevega življenja in dela. Pogačnik si je očitno prizadeval, da tudi manj informirane bralce seznaní s tistim, kar morajo poznati, da

¹ Taka stališča o jezikovnem stanju Hrvatov najdemo v tistem času tudi pri zgodovinarjih hrvaškega jezika. Glej npr. Dalibor Brozović: Na putovima našeg jezika i nauke o jeziku, Kolo, MH, br. 10, 1963, str. 610—625.

bi jim bilo vprašanje Kopitarjevega življenja in ustvarjanja bolj pregledno.

Naj na koncu rečem še to, da je zamisel izdajati zbirko Znameniti Slovenci vredna pozornosti in bi lahko pomenila spodbudo tudi drugim, saj premore vsak od naših narodov znamenite ljudi, ki jih še ne poznamo dovolj.

Pogačnik se je Kopitarjevi znanstveni misli približal dialektično in napisal knjigo, ki je do konca izpolnila vse zahteve v zvezi s preučevanjem Kopitarjevega dela in osebnosti. S tem je bil tudi v tej knjigi dosežen namen zbirke Znameniti Slovenci. Največja vrednost te knjige pa je, da je avtor spoznal rezultate Kopitarjevih velikokrat naglih in »nerazumljivih« dejanj in jih postavil v kontekst ostalih dogajanj, zato so ta dejanja pred nami takšna, kakršna so v resnici tudi bila, pa najsi bodo velika dela ali zmote. Jože Pogačnik je temeljito in metodično opravil veliko delo, s katerim je obogatil svoj narod in vse tiste, ki jih zanima problem slovenske kulture, jezika in zgodovine. S tem je avtor spodsekal korenine »zunajznanstvenemu« izkoriščanju Kopitarjeve problematike nekdanj in danes.

Žal pa je treba še enkrat povedati, da v knjigi pogrešamo besedil, zaradi katerih bi bila še bolj dragocena.

Ivan Cesar

BRANKO RUDOLF, UMETNOST IN DRUŽBA

Izbor iz publicistike Branka Rudolfa Umetnik in družba* prihaja na knjižni trg in s tem v širši pregled ob avtorjevem minulem življenjskem jubileju in v času, ko se v izvirni slovenski publicistiki le počasi razvijajo izvirnejše,

(* Branko Rudolf, Umetnost in družba (razprave, polemike, članki) DZS Ljubljana 1976, s sodelovanjem pisca uredil Janko Liška, oprema Nadja Furlan)

podrobnejše ter s teoretsko-zgodovinsko dokumentarичnostjo in zanesljivostjo prevladujoče in tudi prepričljivo miselno-spoznavne poti na področju umetnosti. Zdi se, da tudi slovenska mlada avantgarda v tem trenutku nima izrazitejšega in »skrb« zbujujočega poleta, ob njej pa nima kaj »presenetljivega« povedati tudi izvirna esejistika. Kaj to pomeni? Samozadostnost in samozadovoljnost, miselno lenost, trenutno ustvarjalno praznino na prelomnem razdobju, ali nemara celo zazrtost v nove oblike kulturne organiziranosti in uveljavljanje združevanja kulture in kulturne politike na vseh področjih (na račun tudi večje izvirnosti, kvalitete, zahtevnosti, razvoja). Odgovor na to bi bil možen le po temeljitem premisleku, kot da smo v obdobju »čiščenja« in »naravne selekcije« po desetletnem obdobju dokaj svobodnega »eksperimentiranja« in literarnega »produciranja« na poti k novi sintezi in razvoju.

Zato prihajajo Rudolfovi eseji med bralce »z druge strani«, se pravi ne iz mladostne pobudniškosti, zazrtosti v prihodnost, marveč po notranji selekciji že dognanega in oblikovanega kot miselno jedro večdesetletnega intenzivnega ukvarjanja z vsemi vrstami umetnosti, kulture ter deloma znanosti. Rudolfovi eseji se v knjižni kompoziciji razvrščajo v poglavja o dramatik, upodabljaljoči umetnosti, kiču in estetsko kritičnih izhodiščih z uvodnim članom Sodobnost Leninovih pogledov na kulturo in umetnost.

Uvodni članek aktualizira Leninovo misel o umetnosti in družbi v kontekstu »drugačne zgodovinske poti«, kot jo je napovedoval, predvsem o kontinuiteti v kulturi, ki ima tudi politični pomen (stalinizem, centralizem) ter analizira Leninovo osebnost kot izjemno prodorno v preučevanju človeka kot socialnega bitja in njegove možnosti v resnično osvobojenem svetu. Čeprav je članek izšel pred dvajsetimi leti, je da-